

TUDOMÁNYTÖRTÉNET

Hasznos nyelvészet*

„Sorra jönnek az észrevételek, melyek szerint a bölcséletnek igenis meghatározó szerepe lehet a »mai világban«, hogy egy olyan társadalomban, ahol az új és innovatív kommunikációs stratégiákkal nem csak választásokat lehet nyerni, de szinte bármilyen terméket be lehet futtatni, akár közvetlen gyakorlati haszna is lehetne például annak, ha a nyelvet magas szinten értő és beszélő réteget képzünk.” (LIMPEK LÁSZLÓ 2008: 17)

---

* Ez az írás Szépe György akadémiai doktori védésén, 2008. május 19-én elmondott opponensi véleményem alapján készült.

„Szerbia fölött lelőttek egy NATO-repülőgépet, ami 40 millió dollárba került. Annak az árából a világ legjobb konfliktus-antropológiai intézetét lehetett volna létrehozni, annak a szakemberei előre megmondhatták volna, hogy Koszovóban, illetve Szerbiában és általában egy tág kontextusú kultúrában hogy fognak viselkedni az emberek, hogy fognak arra reagálni, ha ilyen módszerrel akarják őket rákényszeríteni valamire. Megmondhatták volna, hogy ebben a kultúrában senki sem fogja azt a szégyent elviselni, hogy engedjen egy ilyenfajta nyomásnak.” (SZILÁGYI N. SÁNDOR 2003: 813)

A 2007 októberében kézhez vett felkérés szerint „hivatalos bírálói tisztelet” kell ellátnom SZÉPE GYÖRGY „Hasznos nyelvészet” című rövid értekezése okán. Nem nagyon szívesen teszem ezt, mert furcsának tartom, hogy – a többé-kevésbé normális szereposztással ellentétben – most itt nem az idősebb s tapasztaltabb kutató mondja el véleményét a fiatalabb teljesítményéről, hanem fordítva: a fiatalabb értékeli a nála jóval idősebbet. Ráadásul abból a pozícióból, ami megnehezíti az elvárt objektivitást, ugyanis a bíráló olyan-amilyen szakmai pályafutását, annak esetleges sikereit, nem kis részben SZÉPE GYÖRGYnek is köszönheti, aki rendíthetetlen úttörő (és faltörő) szerepet játszott s játszik ma is abban, hogy a magyar nyelvészet társadalmi hasznát is hajtsa. Mentségemre szól azért, hogy a) nem voltam tagja a Nyelvtudományi Intézet (Szentháromság utca 2.) 13-as szobájának, és b) már két évtizede nem vagyok Szépe Györggyel semmilyen munkahelyi hierarchikus kapcsolatban. Körülbelül 1985-től 1988-ig az intézeti Élőnyelvi Kutatócsoport is az ő akkori mega-osztályához tartozott. Aztán 20 évig Élőnyelvi Osztály voltunk, hogy holnaptól kezdve újra Élőnyelvi Kutatócsoport legyünk.

1. Három említés Szépe Györgyről: KIEFER (1991.), SZILÁGYI (2001.), SKUTNABKANGAS (2001.)

1. Az 1991-ben megjelent „A nyelvészetről – egyes szám, első személyben” (SZ. BAKRÓ-NAGY–KONTRA szerk.) című kötet névmutatójában SZÉPE GYÖRGY 10 említéssel szerepel, ami 9-cel kevesebb BÁRCZI GÉZA, de 5-tel több KIEFER FERENC említéseinél. A kötetben Kiefer elmeséli, hogy egy véletlennek köszönheti, hogy nyelvész lett: „Hutterer Miklós többedmagával lent járt látogatóban Baján a gimnáziumban (1959-ben). Amikor megtudta, hogy érdekel a nyelvészet (matematikus végzettséggel és német–francia egyetemi hallgatóként), mindjárt azt javasolta, hogy találkozzom kellene egyik barátjával, aki tudna nekem olvasnivalót is ajánlani. Ez a barát Szépe György volt, akitől hamarosan egy könyvcsomagot kaptam: Bloomfield, Harris és Chomsky volt benne. [...] Miután az amerikaiakon átrágtam magam, Szépe elküldte Saussure-t, Trubetzkoy-t.” Később Kiefer Szépe segítségével került az Akadémia Számítástechnikai Központjába (KIEFER 1991: 130–1). Szépéről sokan tudjuk, hogy tucatszámú élvonalbeli nyelvészt indított el pályáján, de ezt a foglalatosságát nem a nevezetes 60-as években, hanem – amint Kiefer Ferenc példája is mutatja – már korábban elkezdte. A hasznos nyelvész egyik ismertetőjegye az, hogy utánpótlást nevel. Szépe ebben a legjobb magyarok közé tartozik.

2. SZILÁGYI N. SÁNDOR (2001: 1209) egy köszöntő tanulmányában ezt írta: „Az ember nincs könnyű helyzetben, sőt kissé még zavarban is van, amikor témát kell választania egy olyan íráshoz, amellyel Szépe tanár urat szeretné megtisztelni. Hiszen ilyenkor úgy illik, hogy a téma kapcsolódjék az Ünnepelet tudományos munkásságához, de mit lehet tenni ak-

kor, ha olyan nyelvészt köszöntünk, akinek emlékkönyvébe bármit lehet írni, ami egyszer nyelvészet, mert minden beleillik? Szépe tanár úr ugyanis idestova félévszázados tudományos munkássága során szinte mindennel foglalkozott már, az etimológiától az elméleti és generatív nyelvészetig, a fonológiától a szintaxisig, az alkalmazott és számítógépes nyelvésztől vagy gépi fordítástól a szociolingvisztikáig, a nyelvpolitikáig és a nyelvi emberi jogokig – meg sem próbálom itt mind felsorolni. Aki közleményeinek netán csak a címét olvassa el az oldalszámra is tekintélyes publikációlistában, az bizonyos mai divatok szerint könnyen arra gondolhatna, hogy aki ennyi mindennel foglalkozott életében, annak bajosan maradhatott rá ideje, hogy valamelyik területen elmerülhessen a részletekben. Márpedig a mai elég általános vélemény szerint szigorú szakosodás nélkül nem is lehet tudományt művelni. Akkor pedig »miről is szól« (ahogy mondani illik) ez a lista? Aki azonban nemcsak a címetek olvassa, hanem a megfelelő helyen azt is, ami alájuk van írva, rögtön látja, mekkora előnye van ennek a sokoldalúságnak. Mikor a szakosodás egyre közelebbi szinonimája kezd lenni a szakmai *beszűkülés*-nek, az enciklopédikus tudású, az egyes jelenségeket egyszerre sok nézőpontból látni képes tudósokat, ha nem lennének is, sürgősen ki kellene találni. Mi azonban abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy ki sem kell találnunk, mert hál' istennek itt van közöttünk Szépe tanár úr." SZILÁGYI itt az enciklopédikus tudású nyelvészt ünnepli, akinek írásai mindig arra figyelmeztetik, hogy „a mi tudományunk ugyan diszciplínákra van felosztva, mert gyarló emberi eszünkkel nehezen érjük fel egyben az egészet, de a világ nincs feldarabolva aszerint, hogy melyik tudós mihez ért”.

3. TOVE SKUTNABB-KANGAS (2001: 1106), aki Szépével hosszú éveken át állt szoros munkakapcsolatban, a pécsi professzorban egy igazi, régi vágású, szinte középkori intellektuelt lát, aki szerteágazó tehetségű, soknyelvű, multikulturális és multidiszciplináris ember, olyan, aki képes a dolgokat nem csak „vagy-vagy”, hanem „is-is” is szemlélni, s akinek nem derogál az elméleti kutatást kombinálni a társadalmi cselekedetekkel („combine academic theory with action and activism”). SKUTNABB-KANGAS ezt a véleményét akkor alakította ki, amikor az 1990-es években Szépével s másokkal együtt fontos nyelvi jogi ajánlásokat fogalmazott meg az EBESZ Nemzeti Kisebbségi Főbiztosának, Max van der Stoelnek a felkérésére.

2. Milyen az a hasznos nyelvészet? – A munkásságát összefoglaló rövid értekezésnek SZÉPE GYÖRGY a „Hasznos nyelvészet” címet adta. Ennek a címnek magam nagy jelentőséget tulajdonítok, 2008-ban Magyarországon különösen. Hisz a velemkorúak még mind emlékezhetnek arra, hogy 1990 előtt a disszertánsok téziseik végén kötelezően előadták, miben áll kutatásuk társadalmi hasznossága. Bármely témájú disszertáció szerzője leírta a társadalmi hasznosíthatóságot, s ezzel hozzá is járult a t á r s a d a l m i l a g h a s z n o s n y e l v é s z e t dezavualásához. Akkoriban Magyarországon – a kinyilatkoztatások szerint – társadalmi hasznosság szempontjából nem volt különbség egy generatív szintaktikai értekezés és egy olyan disszertáció között, amelynek szerzője az iparban már használatos, bevált beszéd-előállító rendszerének fonetikai alapjait mutatta be. (A helyzet azóta annyit kétségteletlenül változott, hogy ma a kutatási eredmények „gazdasági-társadalmi hasznáról” kell jelentéseket írni.)

A nyelvészeti kutatás társadalmi hasznosíthatósága kapcsán bő negyedszázaddal ezelőtt LABOV (1982: 165–6) a következőt írta (magyar fordításban: SÁNDOR 2001: 8–9): „Van két kérdés, amit föltesznek a nyelvészeknek, valahányszor csak a nyilvánossággal találkoznak:

hogy »mivel foglalkozik a nyelvészet?« és hogy »mire jó?«. [... Bekezdés.] A hivatásos nyelvészek által adott válaszok egyik csoportja azzal a gondolattal kezdődik, hogy a nyelvészet az emberi elme szerkezetével foglalkozik, ahogyan ez leképeződik a velünk születtet nyelvi képességekben. A nyelvészetet olyan alap kutatásnak mondják, amely az emberiségről szolgáltat bővebb ismereteket – de közvetlen köze nincs azokhoz a problémákhoz, amelyek a legtöbb embert nyugtalanítják. Amikor a társadalmi érték kérdésére ennél kihívóbban kérdeznak rá – »kinek jó a nyelvészet?« – azt lehet mondani, hogy a nyelvészet jó a ma nyelvészeinek, akiknek megadatik, hogy érdekes munkával keressék meg a kenyérrevalót, és jó a jövő nyelvészgenerációinak, akik majd élvezettel ellenőrizhetik az általunk ma fölláltított hipotéziseket. [Bekezdés.] Egy ettől kétségtelenül eltérő álláspont szerint a nyelvészet a kommunikáció egy a mindennapi életben használt eszközének tanulmányozása, olyan eszközé, amely társadalmi és biológiai történelmünk részeként alakult ki. Ez az a szemlélet, amely a magam kutatásainak háttérében meghúzódik. Ez a megközelítés nem teljesen áll szemben a másikkal, de a második kérdést illetően – »mire jó a nyelvészet?« – eltérő válaszokhoz vezet. Úgy vélem, hogy a nyelvészeti kutatások a jelen társadalmának szegeződő kérdések közül jónéhányhoz hozzákapcsolhatók: hogy hogyan lehet elkerülni a nagyvárosok belvárosaiban jelentkező oktatási kudarokat; hogyan lehet föloldani a kétnyelvű oktatás körüli ellentéteket és ellentmondásokat; hogyan lehet fogantatosítani a törvény azon felelősségét, hogy álljon szóba a nyilvánossággal.”

SZÉPE GYÖRGY pályafutását – az iménti labovi dichotómia szerint – az emberiségről bővebb ismereteket szolgáltatató nyelvészeti alap kutatás környekén kezdte, majd megérkezett a kommunikáció egy a mindennapi életben használt eszközének tanulmányozásához, az értekezése címéül szolgáló „Hasznos nyelvészet”-hez, a társadalmilag hasznosítható nyelvtudományhoz.

Az MTA-n belüli presztízs tekintetében az alkalmazott nyelvészet a városligeti hullámasútéhoz hasonló pályát jár(t) be. Volt olyan akadémiai ciklus (az 1990 utáni), amikor az Alkalmazott Nyelvészeti Bizottság (melynek elnöke PAPP FERENC volt, társelnöke pedig SZÉPE GYÖRGY) egyenrangú volt a Nyelvtudományi Bizottsággal. Később az Alkalmazott Nyelvészeti Bizottságot munkabizottsággá degradálták (ma is az), de ennek magyar tudomány szociológiai okai vannak, nem az, hogy a magyar alkalmazott nyelvészeti kutatások színvonala esett volna az 1990-es évek első feléhez képest. Sőt! Ma már számos alkalmazott nyelvészeti területen működnek komoly nemzetközi reputációval rendelkező magyar kutatók, itthon és külföldön, s kiképzésükben Szépe Györgynek is jelentős érdemei vannak. Függetlenül attól, hogy az MTA I. osztályán a presztízs-libikóka épp hova emeli vagy süllyeszti az alkalmazott nyelvészetet, vagyis nyelvészeti szaktudásunk felhasználását társadalmi problémáink megoldására vagy legalábbis enyhítésére. (Szépe védeése után KIEFER FERENC elmondta nekem, hogy az Alkalmazott Nyelvészeti Bizottság munkabizottsággá degradálása egy akadémiai átszervezés következménye volt. Amikor a doktori ügyek átkerültek az egykori Tudományos Minősítő Bizottságtól az akadémiai osztályokra, nem lehetett tovább egy tudományterületen két bizottságnak bírálni/véleményezni a doktori pályázatokat, ezért a Nyelvtudományi Bizottság maradt bizottság, és az Alkalmazott Nyelvészeti Bizottságot lefokozták. Kiefer elmondása szerint ugyanez történt számos más osztályon is.)

3. „Modernista fordulat”. – Ma, legalábbis számomra, nagyon érdekes az, ahogy SZÉPE a hazai alkalmazott nyelvészet és a „modernista fordulat” összekapcsolódását

leírja értekezésében. Azt olvashatjuk egyebek mellett, hogy az alkalmazott nyelvészet a kelet-közép-európai országokban generációs jellegű, avant-garde tevékenység volt a 60-as–70-es években. Említi, hogy az alkalmazott nyelvészet akkoriban hol a matematikai nyelvészettel, hol a strukturális nyelvészettel vagy a számítógépes nyelvészettel kapcsolódott össze, de persze létezett a nyelvműveléssel való kapcsolata is. Megvolt benne a nemzetközi mintakövetés is, „a társadalmi szélességű problémák iránti érdeklődés” is, meg hát (ezt én teszem hozzá), az akkori idők határtalan lelkesedése a strukturalista, formális nyelvészet iránt. (Az *alkalmazott nyelvészet*-nek ez a promiszkuitása Magyarországon ma is dívik: sokan alkalmazott nyelvészetnek titulálják a szociolingvisztikát és a pszicholingvisztikát is, elsősorban a magukat „elméleti nyelvésznek” hívó kollégáink. Ez azonban csupán a szemantikai agresszió egy sajnálatos példája, mivel a magyar szociolingvisták ezt a címkét mások által, megkérdésezésük nélkül rájuk aggatott címkének tekintik. Ők ugyanis – WILLIAM LABOVVAL egyezően – el se tudják képzelni, hogy nyelvészeti kutatást lehetséges lenne folytatni a nyelvet használó emberek társadalmi beágyazottságától elvonatkoztatva.) Ha ma a magyar nyelvtudományban nem kizárólag siketek párbeszéde zajlik a „szerkezeti (elméleti) nyelvészet” és a „szociokulturális nyelvészet” (CSERESNYESI 2004: 17) képviselői között, az Szépe Györgynek is köszönhető, aki a formális/generatív nyelvészet egyik első sikeres magyar képviselőjéből és elterjesztőjéből később a szociolingvisztika, nyelvpolitika és hasonló „emberi” nyelvészeti területek kutatójává vált. Azon kevesek egyike ő hazánkban, aki nem a mesterséges kerítések fölépítésében, hanem azok lebontásában ügyködik, s ha jól érzekelem, nem is sikertelenül.

Értekezése 2. fejezetében SZÉPE a Nyelvtudományi Intézet Nyelvművelő Osztályán folytatott szerteágazó alkalmazott nyelvészeti tevékenységét foglalja össze, a nyelvművelői feladatoktól (egyebek mellett a Magyar Nyelvőr szerkesztésében való részvételétől) kezdve, a normatív nyelvészetten át a nyelvi ismeretterjesztő munkáig. Az ismeretterjesztésben Szépe egész munkássága során részt vett. Ennek a munkának a színterei egy szövetségi elnököknek tartott nyári bentlakásos nyelvtanfolyamon (Erdőkertes, 1979, ott voltam) elmondott előadásától „A nyelv világa” című televíziós sorozatig terjednek, sőt tovább (s ezt igazán nem szokták leltározni Magyarországon): ha volt a 70-es–80-as években, s ha van ma is, egy-két olyan politikus, aki nyelvpolitikai jellegű tevékenységében nem kizárólag saját ismereteire, tapasztalataira támaszkodva hoz törvényeket, rendeleteket és egyéb intézkedéseket, ha egy-két politikus néha nyelvészre is hallgat(ott) ilyenkor, az elsősorban SZÉPE GYÖRGY érdeme, aki tudósként meghonosította a nyelvpolitikai kutatásokat hazánkban, aki ezt a diszciplínát bevezette felsőoktatásunkba, s aki politikusainknak is adott tanácsot, ha kérték. (Nem sokszor kérték, ami azt mutatja, hogy a h a s z n o s n y e l v é s z e t h a s z n o s u l á s a / h a s z n o s í t á s a is nehéz ügy hazánkban.) SZÉPE hangsúlyozza azt is, hogy egyre nagyobb szükség van ma olyan nyelvészekre, akik a nyelvészetről (illetve saját szakterületükről) közérthetően tudnak írni a „láthatatlan nagyközönség” számára. S anélkül, hogy beleártná magát az utóbbi 10–15 év nyelvművelésről szóló vitáiba, higgadtan megemlíti, hogy „Van az áltudománynak egy olyan szintje [...] Akadnak a magyar nyelv (és etnikum) történetével, rokonságával és használatával (beleértve a stilisztikai recepteket) kapcsolatosan olyan elgondolások, amelyek kifejezetten a »haszontalan nyelvészet« kategóriájába tartoznak.”

Az „Alkalmazott nyelvészet az oktatásban” című fejezet ezzel a mondattal kezdődik: „A legszeleesebb értelemben vett nyelvészetnek az oktatás volna a legnagyobb fogyasztója.”

Az alkalmazott nyelvészet hasznosítása a hazai idegennyelv-tanítás gyakorlatában a 60-as–70-es években nem kis részben SZÉPE GYÖRGYnek is köszönhető, aki a TIT Országos Idegennyelv-oktatási Választmányában egyike volt a „modernista nyelvészeknek”. 1989-ben a TIT által kiadott „Modern Nyelvoktatás” megszűnt, miként a minisztérium által kiadott „Az idegen nyelvek tanítása” is. Amikor SZÉPE újtárrá indította a „Modern Nyelvoktatás, Alkalmazott nyelvészeti szakfolyóirat”-ot 1995-ben, az első szám bevezetőjében joggal írta, hogy „Talán Magyarország az egyetlen közepes méretű európai ország, ahol nincs rendszeresen megjelenő folyóirata az idegen nyelvek tanításának és a vele szorosan összefüggő alkalmazott nyelvészetnek.” A lap a Magyar Alkalmazott Nyelvészek és Nyelvtanárok Egyesületének folyóirata, s 2008-ban már a XIV. évfolyama lát napvilágot. Az említett egyesületet is SZÉPE GYÖRGY alapította, s a legutóbbi időkig ő volt az elnöke is. Az idegennyelv-tanítással kapcsolatos munkássága kapcsán SZÉPE több tanulást fogalmaz, ezek közül szerintem a legfontosabb így hangzik: „Az idegen nyelvek elsajátítását – mint komplex problémát – valamilyen módon be kellene vezetni valamennyi pedagógusnak (beleértve tanítókat, óvodai szakembernek és magyartanárokat) valamint pszichológusnak a kiképzésébe.”

Értekezése „Alkalmazott nyelvészet az anyanyelvi nevelésben” című alfejezetében SZÉPE bemutatja, miként emelkedett az 1970-es években az anyanyelvi nevelés (jelentős részben az ő AILA kongresszusokon s máshol tartott előadásainak is köszönhetően) a fontos alkalmazott nyelvészeti kutatási témák közé. Időben szerencsésen egybeestek ezzel a magyarországi reformtörekvések: a Szépe-tanítványokból verbuválódott Fiala Nyelvészek Munkaközösségének munkája a Nyelvtudományi Intézetben, s főleg az MTA Elnökségi Közoktatási Bizottságának működése; ezt a bizottságot SZENTÁGOTHA JÁNOS hozta létre, s Szépe tudományos titkárként szolgált. Az anyanyelvi nevelés és a korszerű nyelvészet házasításának programját SZÉPE GYÖRGY „átmentette” a pécsi egyetemre a 80-as években, ahol a mai napig részt vesz a magyartanárok képzésében, s ahol ma is vezetője a Nyelvtudományi Doktori Iskola „Alkalmazott nyelvészet az anyanyelv-oktatásban” című alprogramjának. SZÉPE joggal írja, hogy sikerült hozzájárulnia egy új diszciplína kialakulásához Magyarországon, s nem volt véletlen, hogy a XXI. század nyelvpolitikáját körvonalazó, az UNESCO-nak címzett FIPLV-koncepción belül rá esett az anyanyelvre vonatkozó rész megfogalmazása. Az anyanyelvi neveléssel kapcsolatos nézetei, állításai közül kettőt emelek ki: 1. „Egyik funkciója az anyanyelvi nevelésnek az is, hogy a társadalomban (munkában és közösségi életben) elősegítse az egyenlő eséllyel való részvétel lehetőségét”, és 2. „Nemcsak tudományosan érvényes (és közérthető) grammatikára van szükség, hanem – megfelelő pedagógiai áttétellel – a ma érvényes nyelvészet egész panorámájára: a nyelvtörténettől a kognitív nyelvészetig.” Úgy vélem, SZÉPE GYÖRGYnek SZILÁGYI N. SÁNDOR és mások által is ünnepeelt nyitottsága, az a hajlama, hogy a problémákat egészben vizsgálja, olyasmiről, amit nem lehet eléggé kommandálni. (Nem túl régen, egy, az anyanyelvi nevelés kérdéseit boncolgató eseményen az egyik megszólaló úgy vélte: a középiskolai nyelvtanórán a diákokkal azt kell végeztetni, amit a nyelvész kutatók tesznek, s ezen azt értette, hogy olyan „kísérleteket” kell végeztetni a gimnazistákkal, mint amilyeneket a generatív nyelvészek végeznek.)

SZÉPE GYÖRGY jelentős szerepet játszott a magyar mint idegen nyelv tanításának elméleti és gyakorlati fejlesztésében is, s nem volt jelentéktelen vendégtanári működése sem az amerikai Rutgers Egyetemen, 1990–1992-ben.

4. **Nyelv, politika, nyelvpolitika.** – A „Tevékenységem a nyelvpolitika területén” címet viselő fejezet kapcsán megemlítem, hogy a nyelvpolitika mint diszciplína körvonalazása azért is tanulságos a magyar olvasó számára, mert SZÉPE „ott volt, ahol a dolgok történtek”: szorosan együttműködött az UNESCO-val, mely szervezetnek döntő szerepe volt és van az anyanyelvi nevelés „vernakuláris” elvének napirenden tartásában; ott volt a brazíliai Recife városában 1987-ben rendezett konferencián, ami a bölcsője volt a „nyelvi emberi jogok” tudományos diszciplínájának s a vele kapcsolatos társadalmi küzdelmeknek; bekapcsolódott a Barcelonai Nyilatkozat (1996.) előkészítésébe, részt vett az EBESZ „A nemzeti kisebbségek oktatási jogairól szóló hágai ajánlások és értelmező megjegyzések” (1996.) és „A nemzeti kisebbségek nyelvi jogairól szóló oslovi ajánlások és az ezekhez kapcsolódó értelmező megjegyzések” (1998.) című dokumentumainak kidolgozásában stb., stb. SZÉPE szerényen úgy összegzi ebbeli tevékenységét, hogy „részt vállalt[am] korunk és nyelvi közösségünk egyik égető ügyének tanulmányozásában.” Ehhez annyit tennék hozzá, a jóval fiatalabb pályatárs pozíciójából, hogy ebben SZÉPE GYÖRGY szinte egyedül áll a magyarországi nyelvészek között: egyetlen kezemen is több ujj van, mint akik elmondhatják magukról azt, amit SZÉPE.

A nyelvpolitikai kérdéseket SZÉPE nem akadémikus magasságból szemléli, ezt mondja: „Kiindulópontom és elkötelezettségem, hogy szem előtt tartsam annak az embercsoportnak sajátos helyzetét, amelyben élek.” Én saját magam is tapasztaltam azt a látszólag óvó, valójában megvető magyarországi nyelvész-véleményt, mely szerint túlon túl beleártom magam politikai dolgokba (ahelyett, hogy a „tiszta nyelvészetet” kutatom), amikor nemzetközi nyelvi emberi jogi konferenciát szerveztem Budapesten 1997-ben. Amikor KRAUSS (1992.) tanulmánya megjelent a *Language*-ben, LADEFOGED (1992.) rögtön kijelentette, hogy az igazi nyelvész felül az elefántcsonttoronyba, megcsinálja a diagnózist, s átadja a politikusoknak. SZÉPE ezt másképp gondolja, ő másilyen nyelvész. A LADEFOGED sugallta tudományos pártatlanság és a társadalmi elkötelezettség egyáltalán nem összeférhetetlenek (l. pl. LABOV 1982.) – SZÉPE GYÖRGY „hasznos nyelvészet” egyrészt tudományosan érvényes, másrészt társadalmilag elkötelezett. Olyanféle nyelvészet, amiből Magyarországon óriási hiány van.

A hivatkozott irodalom

- ANDOR JÓZSEF – SZÜCS TIBOR – TERTS ISTVÁN szerk. 2001. Színes eszmék nem alszanak... Szépe György 70. születésnapjára. I–II. *Lingua Franca* Csoport, Pécs.
- CSERESNYÉSI LÁSZLÓ 2004. *Nyelvek és stratégiák avagy a nyelv antropológiája*. Tinta Könyvkiadó, Bp.
- KIEFER FERENC 1991. Rendhagyó vallomás az életről, a játékról és a nyelvészetről. In: SZ. BAKRÓ-NAGY-KONTRA szerk. 1991: 129–34.
- KRAUSS, MICHAEL 1992. The world's languages in crisis. *Language* 68: 4–10.
- LABOV, WILLIAM 1982. Objectivity and commitment in linguistic science: The case of the Black English trial in Ann Arbor. *Language in Society* 11: 165–201.
- LADEFOGED, PETER 1992. Another view of endangered languages. *Language* 68: 809–11.
- LIMPEK LÁSZLÓ 2008. A következmények nélküli kutatás avagy a bölcsészettudományok felelősségéről. *Élet és Irodalom* 2008. június 13., 17.
- SÁNDOR KLÁRA 2001. Szociolingvisztikai alapismeretek. In: Uő szerk., *Nyelv, nyelvi jogok, oktatás*. JGYF Kiadó, Szeged. 7–48.

- SKUTNABB-KANGAS, TOVE 2001. How to wriggle out of linguistic human rights duties – some recipes for unwilling states. In: ANDOR–SZÜCS–TERTS szerk. 2001: 1106–16.
- SZ. BAKRÓ-NAGY MARIANNE–KONTRA MIKLÓS szerk., 1991. A nyelvészetről – egyes szám, első személyben. A Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete, Bp.
- SZILÁGYI N. SÁNDOR 2001. A többség nyelvi jogai. In: ANDOR–SZÜCS–TERTS szerk. 2001: 1209–18.
- SZILÁGYI N. SÁNDOR 2003. Mi egy más: Közéleti írások. Kalota Könyvkiadó, Kolozsvár.

KONTRA MIKLÓS